

PSYKISKE OVERGREP MOT BARN

Det er alltid den voksne som er ansvarlig i relasjonen til barn. Alltid.

 Av Ingrid Lund
Forfatter, høgskolelektor
og familierapeut

Vi har hørt det før, og vi vet det: Mor og far er de viktigste personene for barnet de første leveårene. Det står fast, og forskningen understreker dette faktum. Foreldre som lever et såkalt "strømlinjeformet liv" (hva nå det måtte være!) kan smilende nikke til denne sannheten. Det er verre for de foreldrene som vet at de av ulike årsaker ikke klarte å være i et godt samspill med barna sine de første årene. De foreldrene som vet hvordan ting burde være, men der livets mange utfordringer ble for store til at barna fikk den plassen de skulle hatt. Skyldfølelse og skam bli da ofte velkjente følgesvenner i foreldrerollen.

Foreldrerollen har til alle tider vært

i fokus for diskusjoner, sterke følelser, kulturelle forskjeller, psykologiske forklaringsmodeller, og det er en rolle som et hvert menneske har et forhold til. Det nærmeste fagfeltet vi kommer dette temaet er tilknytning og omsorgssvikt.

Faktisk er forekomsten av omsorgssvikt i Norge ikke godt dokumentert, men tall fra utenlandske studier viser at mellom 3 og 5% av barn og unge utsettes for dette i løpet av barndommen (Verdikommisjonen, 1999). Når vi ser på tall fra norske undersøkelser i forhold til blant annet seksuelle overgrep og vold, er det ingenting som tyder på at tallene her i Norge er mindre enn dette, tvert i mot. I tillegg må vi også

foreldre eller omsorgsgivere som ødelegger for, eller forhindrer et positivt selvbilde hos barnet. Da snakker vi ikke om at vi til tider som foreldre er åndsfraværende, trøtte, irriterte og derfor prioriterer egne behov foran barnets. Vi ser det i etterkant og retter det opp så godt vi kan uten at barnet har tatt psykisk skade av det. Ved psykiske overgrep mot barn handler det om et vedvarende kronisk atferdsmønster ovenfor barnet som blir et dominerende trekk ved barnets liv. Sårene er innvendige, men kan være mer ødeleggende enn noen annen form for overgrep.

Dette kan foregå på så mange måter. Det kan for eksempel være at barnet blir tillagt negative egenskaper, utsatt for fiendelighet gjennom nedsettende kommentarer, utskjelling og krenkelser. Barnet får en opplevelse av at det er noe galt med det, at det ikke er godt nok, er stygt, blir tillagt skyld og hånes. Dette kan skje bak de lukkede dører eller det kan fremstilles som ironi, små stikk eller gjennom små "festlige" historier sammen med andre.

En annen alvorlig side ved denne formen for omsorgssvikt er når foreldre truer med straff, forlate barnet eller sende det bort. Trussel om atskillelse fra omsorgspersonen er en av de mest alvorlige formene for psykiske overgrep en kan utsette barn for i følge en av vår tids største tilknytningsteoretiker, Bowlby. Dette kan skape angst og aggresjon hos barnet. Det uttrykket barnet viser som et svar på dette kan være alt fra sinne og frustrasjon til taushet og tilbaketrekking.

I vår tid er også barn av foreldre i ubearbeidede separasjons- og skilsmisseprosesser en gruppe barn som lett kan utsettes for psykiske overgrep. Barnet kan for eksempel tillegges en aktuell egenskap som den annen part opplever å ha, og bli behandlet der etter. "Han er akkurat like dum som sin far". Foreldres ubearbeidede sorg kan for eksempel bli til aggresjon som flyttes over på barna og avreageres der.

Det er også foreldre som opplever skilsmissen så angstfylt at de knytter barnet sterkt til seg, innvaderer det ved for eksempel å legge inn forventninger om å være hjemme i stedet for at det er sammen med jevnaldrende. Dette gjør de for å dekke egne behov om støtte og omsorg. Utad kan dette fordekkes gjennom utsagn som: "Hun er som en venninne for meg", "tenk så godt at vi har hverandre i denne tøffe tiden". Det som blir borte i slike idylliserende og fordekkende utsagn er barnets behov for å ha mamma som mamma, ikke som venninne, ikke som klient og ikke som en som fyller opp all tid og alle følelser. Barn tåler at foreldre

er triste i perioder, de tåler at foreldre er uenige og at de blir sinte av og til. Det hører med til det å være menneske. Det de ikke tåler er når de blir tillagt en rolle som små voksne som skal ordne opp, gå mellom, være i allianse, ta parti, passe på mor eller far eller stadig får ansvar som de voksne burde tatt.

Fagfolk diskuterer, har konferanser, kommer med nye tiltak og fokus, og det trenger vi. Men det vi kanskje trenger aller mest er at vi som samfunn, som medborgere tør å åpne opp for det som er bak fasadene, bak alle de fine ordene og diskusjonene. Det er måten vi snakker med hverandre om vanskelige temaer. Det er måten vi møter hverandre på når vi deler noe som oppleves skambelagt. Det er uttrykket, smilet, tausheten, oppmuntringen eller avvisningen jeg møter deg med når du deler noe som er vanskelig eller tabubelagt og som gjør noe med mine forståelser av hvordan ting bør være. Hva tar jeg i mot? Hva redigerer jeg av det den andre sier og som jeg helst ikke vil høre? Det handler også om hva vi vil se. Når vi kjenner en uro for nabogutten som alltid virker så redd i møte med andre voksne, og ser hvordan moren eller faren i korte hverdagssekvenser snakker stygt til og om gutten sin, kan vi tenke at det ikke er vårt ansvar. Vi kan fortsette å rydde i hagen, se bort eller vi kan...? Vi kan som venn eller familiemedlem i såre skilsmissekonflikter betrakte det hele utenfra, synes synd på barna som vi ser lider og tenke at vi ikke vil blande oss inn, eller...?

Det er ikke enkle svar på hvordan en som nabo, venn, familiemedlem eller fagperson kan handle rett i slike vanskelige og sammensatte situasjoner. Det vi vet er at det å ikke gjøre noe, se bort, være unnlattende, ikke tørre å stille spørsmål når barn har det vondt er galt og feigt. Det er ikke sikkert vi har svarene der og da, men barn trenger voksne som viser at de har sett dem og at de handler som voksne ut i fra dette. Det finnes mange gode og kloke voksne i både behandlingsapparat, barnevernstjenester og psykiatri som det går an å spørre om hjelp og råd. Det verste du kan gjøre er å ikke gjøre noe.

huske på at er det mange mørketall som ikke kommer frem.

Omsorgssvikt er et vidt begrep. Det handler om de skader voksne gjør i forhold til barn som er synlige, men også de mer usynlige skadene som senere kan vise seg som for eksempel depresjon og angst. Det er vanskeligst å oppdage de skader som skjer i barnet, bak de lukkede dører og under de perfekte fasader. Mangel på følelsesmessig omsorg er ikke lett for behandlingsapparat, skole, helsetjeneste og barnevern å oppdage før det ofte er gått alt for langt.

Professor Kari Killen definerer psykisk omsorgssvikt som en kronisk holdning hos